

УДК 338.146

Романко О.П.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри теорії та економіки
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

СУЧАСНІ КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

CURRENT COMPETITIVE ADVANTAGES REGIONAL COMPETITIVENESS

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена сутності конкурентних переваг регіону та їх класифікації. Проведено аналіз ідентифікації та класифікації конкурентних регіональних переваг, враховуючи теоретичні та практичні надбання відомих економістів. Уточнено економічну категорію «конкурентні переваги регіону» та доведено значимість серед них інноваційно-інвестиційної складової. Зазначено основні ресурси, які є предметом конкурентної боротьби між регіонами.

Ключові слова: конкурентні переваги регіону, конкурентні ресурси регіону, інноваційно-інвестиційна перевага регіональної конкурентоспроможності, управління конкурентоспроможністю регіону.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена сущности конкурентных преимуществ региона и их классификации. Проведен анализ идентификации и классификации конкурентных региональных преимуществ, учитывая теоретические и практические достижения известных экономистов. Уточнена экономическая категория «конкурентные преимущества региона» и доказана значимость среди них инновационно-инвестиционной составляющей. Указаны основные ресурсы, которые являются предметом конкурентной борьбы между регионами.

Ключевые слова: конкурентные преимущества региона, конкурентные ресурсы региона, инновационно-инвестиционное преимущество региональной конкурентоспособности, управление конкурентоспособностью региона.

ANNOTATION

This article focuses on the essence of the competitive advantages of the region and its classifications. The analysis of identification and classification of regional competitive advantages, taking into account theoretical and practical achievements of famous economists. The economic category of «competitive advantages of the region» and brought the importance of including innovative-investment component. These key resources that are the subject of competition between regions.

Keywords: competitive advantages of the region, competitive resources of the region, innovative-investment benefit of regional competitiveness, governance competitiveness of the region.

Постановка проблеми. Кожен регіон України має свої специфічні властивості, котрі створюють конкурентні переваги розвитку його господарства. До того ж у нинішніх умовах господарювання кожен регіон веде боротьбу та змагається на ринку за обмежені природні ресурси, дешеві кредитні ресурси, висококваліфіковані трудові ресурси, іноземні та вітчизняні інвестиції, інформаційні ресурси тощо. У таких умовах аналіз формування конкурентних переваг стає все більш актуальним для кожного регіону з метою збалансованого соціально-економічного розвитку і забезпечення на цій основі належного рівня життя людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотний внесок для опрацювання концептуальних засад ідентифікації конкурентних переваг регіону зробили вчені-економісти: А.В. Андреев, Е.А. Иванова, Т. Ігнатова, Н. Калюжнова, О. Козловська, Л. Ковальська, В. Куйбіда, С. Максименко, Н. Мікула, М. Портера, І. Пилипенко, Л. Чернюк, Р. Фатхутдінов та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак швидка динаміка розвитку економічної системи вимагає обґрунтування питання класифікації конкурентних переваг регіону та їх уточнення з урахуванням сучасних регіональних потреб та ресурсів.

Метою статті є уточнення економічної категорії «конкурентні переваги регіону» та доведення значимості інноваційно-інвестиційної конкурентної переваги та її вплив на управління конкурентоспроможністю регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. У літературних джерелах відомі різні підходи до визначення поняття «конкурентна перевага», тому для уточнення визначення цієї категорії як предмета дослідження необхідно зупинитися на аналізі, насамперед, теоретичних розробок в працях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів. Найбільш відомими теоріями конкурентних переваг об'єктів нині є теорії М. Портера [1] і Р.А. Фатхутдінова [2].

В основі теорії конкурентних переваг М. Портера – ланцюжок вартості, утворений у результаті аналізу видів діяльності господарюючого суб'єкта, безпосередньо створює вартість для споживача. Ланцюжок вартості для кожного господарюючого суб'єкта, залежно від масштабів діяльності, складається із багатьох її видів, утворюючи складну систему, в яку входять ланцюжок створення вартості постачальника, самого об'єкта дослідження (підприємства, фірми), каналу дистрибуції, а також споживача. За допомогою цих видів діяльності фірми створюють визначений ланцюжок для своїх споживачів. Кінцева цінність, створена фірмою, визначається тим, скільки споживачі (Покупці) зможуть заплатити за створені фірмою товари і послуги.

Усі види діяльності господарюючого суб'єкта, що створюють ланцюжок вартості, поділяються

автором [1, с. 43] на дві групи: основні і допоміжні. До першої групи належать матеріально-технічне забезпечення, технологічне розвиток, управління персоналом та інфраструктуру суб'єкта, а друга включає виробничий процес, внутрішню і зовнішню логістику, маркетинг, збут і обслуговування. Усі перераховані види діяльності, що входять у ланцюжок вартості, роблять свій внесок у створення споживчої вартості. Отже, для розкриття природи виникнення конкурентних переваг необхідно проаналізувати усі здійснювані суб'єктом види діяльності та виявити їх взаємодії.

Обрана господарюючим суб'єктом (підприємством, фірмою, компанією) конкурентна стратегія визначає спосіб, при якому вона виконує окремі види діяльності та весь ланцюжок вартості. При цьому господарюючі суб'єкти наповнюють конкурентні переваги, розробляючи нові способи виконання діяльності, впроваджуючи нові технології, що істотно покращує якість товарів і знижує їх собівартість.

Концепція ланцюжка вартості дає змогу краще зрозуміти не тільки типи конкурентних переваг, але і роль конкуренції в їх досягненні. Портер М. вважає, що відмінності в ланцюжку створення вартості у конкурентів є основним джерелом конкурентних переваг. При цьому потрібний аналіз усього ланцюжка створення вартості, а не тільки доданої вартості, так як це більш адекватний спосіб розгляду конкурентних переваг об'єктів.

Для того щоб розкрити потенційні джерела конкурентних переваг, М. Портер рекомендує у першу чергу описати в загальному вигляді всю структуру ланцюжка створення вартості, тобто описати структуру всіх видів діяльності господарюючого суб'єкта, а потім провести їх декомпозицію на дискретні, окремі більш дрібні види. При цьому основними принципами декомпозиції видів діяльності, тобто які мають різні пристрої економіки, великий потенціал впливу на диференціацію, становлять істотну або зростаючу частку витрат суб'єкта.

Перетворення цінності в конкурентну перевагу притаманне певній економічній системі. Наприклад, для регіону властивий будь-який ефект: технічний, соціальний чи економічний. Цінності можуть перетворитися на базисні або вторинні, стратегічні або тактичні конкурентні

переваги, які реалізовані поза або всередині виробничої, а також соціально-економічної системи. Так, усередині виробничої системи, наприклад підприємства, що є підсистемою, входить в регіональну соціально-економічну систему, можуть бути реалізовані шляхом перетворення їх в науково-технічні інновації. Конкурентні переваги в кінцевому рахунку втілюються в товарах, що випускаються даною регіональною виробничою системою і реалізованих на ринку. Продаж товару виготовленого із використанням внутрішньої конкурентної переваги, наприклад, нової технології, дає змогу отримати комерційний ефект. Отриманий після реалізації товару на ринку дохід, що включає ефект, наприклад, у вигляді прибутку, знову надходить у систему, яка використовувала дану конкурентну перевагу (рис. 1). Цей зв'язок показаний зворотною стрілкою від «доходу» до «системи».

Соціальна або виробнича система розподіляє отриманий дохід на внутрішнє споживання (технічне або соціальний розвиток системи та інші напрями), на отримання (придбання, покупку) нової конкурентоспроможної цінності, а також на життєзабезпечення суспільства в рамках цілого регіону (на рисунку 1 цей зв'язок показаний зворотною стрілкою від системи до цінності). З усіх знову придбаних цінностей найбільш ефективними для системи є базисні стратегічні цінності. Наприклад, виробнича система, яка розробила або купила ексклюзивне право на нову інформаційну технологію, конструкцію, структуру об'єкта або технологію її виготовлення, може мати стратегічне монопольне право на виготовлення цього конкурентної переваги в глобальному масштабі. У цьому разі головна складність зводиться до комплексної оцінки, по-перше, ланцюжка перетворення цінності на ефект (рис. 1), по-друге, кількісного результату самого ефекту.

Розглянута логіка сутності конкурентної переваги системи дає змогу зробити висновок, що технічна, соціальна, економічна або комплексна оцінка конкурентної переваги являє собою трудомісткий процес.

На основі комплексного використання наукових підходів (системного, процесного, ситуаційного, функціонального) автором [2, с. 102] запропонована науково обґрунтована класифі-

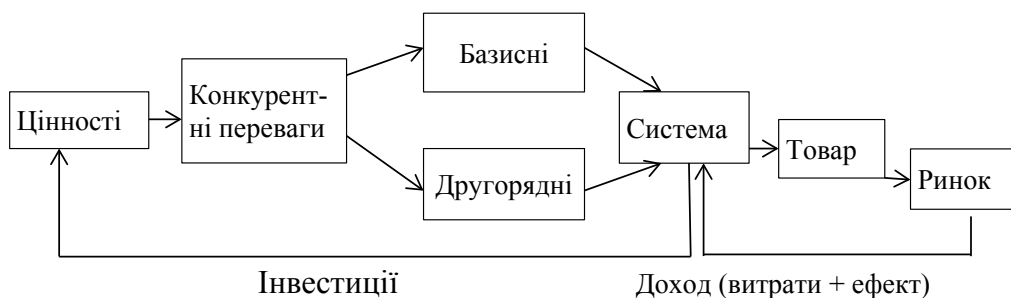

Рис. 1. Ланцюжок одержання від цінностей ефекту

кація цінностей, практична корисність якої, на наш погляд, полягає в тому, що для будь-якого знову відплачувалися об'єкта вона дає змогу ідентифікувати необхідні йому в майбутньому цінності і сформулювати їх у вигляді системи. З метою прискорення процесу ідентифікації автор рекомендує використовувати спеціально розроблену систему кодування цінностей, що значно полегшує пошук існуючої інформації, наприклад, при прогнозуванні цінностей складної технічної продукції. Окрім того, що найбільше важливо, на наш погляд, за допомогою запропонованої класифікації та системи кодування можна виявити нові стратегічні напрями тенденцій зміни параметрів цінностей знову розробленої конкурентоспроможної продукції, що забезпечують її високу якість та ресурсозбереження не тільки на мікрорівні, але і в масштабі регіону і країни. Запропонована класифікація [2, с. 105] цінностей належить до видів систем. Оскільки кожна цінність має свої особливості, то при оцінці її корисності аналізуються і враховуються усі ознаки класифікації цінностей.

Наприклад, у конкурентній боротьбі технічних систем (машин, технологічного обладнання) важливі такі характеристики, як якість системи з точки зору задоволення потреб, ціни придбання та використання системи, якість сервісу системи. Щоб за цими характеристиками мати конкурентні переваги, виробнича система розробляє і виготовляє технічну систему, повинна мати зовнішні або внутрішні конкурентні переваги (наприклад, прогресивну систему комп'ютерного проектування, конструктивні радикальні нововведення, нове прогресивне обладнання, технології, конкурентоспроможний персонал тощо). Для придбання конкурентних переваг регіональної соціально-економічної системи вона повинна мати конкурентоспроможні підприємства, виготовляючи конкурентоспроможну продукцію, й організації з конкурентоспроможною системою управління, а також конкурентну внутрішню середовище тощо. Реалізація конкурентної переваги об'єкта, спираючись на сутність цінності, що є джерелом його отримання, залежить від її змісту, динамічності прояву та інших умов. Таким чином, ґрунтуючись на теорії ексклюзивної цінності Р.А. Фатхутдінова [2, с. 90], можна сформулювати поняття конкурентної переваги об'єкта, зокрема, регіону як ексклюзивної цінності, якою він володіє, і дає йому перевагу над конкурентом.

Відомі й інші підходи до визначення поняття конкурентної переваги. Так, розглядаючи конкурентні переваги регіону, А.В. Андреев [3, с. 45] зазначає, що це специфічні риси та особливості регіону, важливі для його цільових ринків і відрізняють його від інших регіонів. При цьому автор вважає, що регіональні конкурентні переваги забезпечуються за рахунок конкурентних ресурсів, до яких в сучасних умовах необхідно віднести не тільки і не так

традиційні економічні ресурси, скільки матеріальні та нематеріальні елементи регіону, що володіють ринковою цінністю або сприяють підвищенню попиту на інші елементи регіону. Як приклад «нетрадиційних» ресурсів автор наводить наявність в регіоні потужного науково-освітнього комплексу, самобутніх ремесел, розвинутої транспортної мережі. На нашу думку, для подальшого дослідження важливо визначити не тільки, що варто розуміти під нетрадиційними елементами, що володіють ринковою цінністю, але й розкрити механізм джерел їх формування.

Е.А. Іванова [4, с. 10] вважає, що конкурентні переваги – це ті чинники, які вже забезпечують переваги аналізованого об'єкта (суб'єкта) перед конкурентами або будуть забезпечувати в майбутньому при реалізації запланованих заходів.

Для більш системного і глибокого вивчення сутності конкурентних переваг об'єктів та розробки основних напрямків пошуку джерел їх формування великого значення набувають результати аналізу наявних їх класифікацій. Класифікація конкурентних переваг об'єктів може проводитися за різними класифікаційними ознаками, і вітчизняними дослідниками запропоновано декілька класифікаційних схем.

Відома класифікація, де конкурентні переваги соціально-економічної системи поділяються на дві групи: базові та ті, що забезпечують. До першої групи переваг автор [4, с. 2] відносить природно-сировинні ресурси, труднощі ресурси та їх кваліфікацію, науковий і управлінський персонал, виробничу базу, а до другої – підприємницький клімат, якість управлінського апарату, вартість робочої сили та інфраструктуру. Розподіл конкурентних переваг об'єктів на базові та забезпечують групи мають, на наш погляд, принципове значення, так як об'єктивно відображають їхню реальну функціональну сутність.

Відомі й інші класифікації конкурентних переваг різних об'єктів [5, с. 14]. Не зупиняючись на їх більш детальному аналізі, зазначимо, що вони не мають системності та не охоплюють усього різноманіття конкурентних переваг, якими можуть володіти господарюючі суб'єкти.

Конкурентна перевага – це економічні відносини суб'єктів господарювання, що проявляються у перевагах над конкурентними на ринку в існуючих умовах дії оточуючого середовища. Саме конкурентні переваги забезпечують конкурентні переваги [6, с. 12]. Дане визначення є всеохоплюючим і легким для розуміння, відповідно, ми погоджуємося з автором. Нині, за часів євроінтеграційних процесів в Україні та світового процесу глобалізації, можна розширити уявлення від економічних відносин між суб'єктами господарювання, що своєю діяльністю забезпечують і породжують конкурентні переваги до таких як соціальні, культурні, екологічні відносини. Їхнє ефективне управління, а, відповідно, й утворення більш ширшої кла-

сифікації конкурентних переваг у конкурентоспроможності регіону забезпечує всезагальний розвиток регіонів.

Варто акцентувати увагу на сучасній необхідності в переліку конкурентних переваг чи ексклюзивності мати інвестиційно-інноваційну складову. Ми не стверджуємо, що в класифікації конкурентних переваг має бути ієрархічність яка безпосередньо залежить від фактору часу, економічного розвитку держави тощо. Але ми наполягаємо на важливості в такій класифікації інвестиційної переваги (як оцінка економічної привабливості регіону чи його сфер діяльності) та інноваційності (як показник нововведення в виробництво та інші сфери). Наявність цієї переваги регіону надає можливість забезпечити себе необхідними ресурсами або, з урахуванням браку природних ресурсів, забезпечити себе конкурентним виробництвом. Високий рівень інвестиційно-інноваційної діяльності регіону – це сучасний метод здобуття конкурентних позицій та їх тривале утримання без наявних базових переваг.

В економічному ракурсі інноваційність як перевага передбачає використання сучасні моделі інноваційного розвитку регіону, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності регіону. Це забезпечується при паралельному розвитку трьох технологій: менеджменту, інтелектуальності та виробництва. Технологія менеджменту покликана забезпечити реалізацію цілей побудови конкурентних переваг регіону з урахуванням наявності відповідних ресурсів, або способі їх отримання. Інтелектуальна технологія відповідає за розробку планів, виявлення проблем та пошук адекватних рішень, що об'єднується колективною розумовою працею. Виробнича технологія в даному випадку – це сфера використання новацій з метою підвищення рівня конкурентоспроможності товарів, підприємства, галузі і в подальшому регіону.

Формування і використання інноваційних методів регіонального розвитку є ефективним вирішенням соціально-економічних проблем, оптимального використання наявних на місцевому рівні ресурсів, використання потенціалу внутрішнього ринку, активізації ініціатив підприємництва і громадськості, запровадження дієвих механізмів та інструментів стимулювання розвитку регіону.

Інвестиційна активність регіону відкриває перед ним перспективи залучення фінансових ресурсів, які при ефективному використанні призводять до підвищення конкурентоспроможності регіону. У діловому суспільстві перспективність розвитку регіону вимірюється в співвідношенні залучення інвестицій, оскільки наявність інвесторів свідчить про здатність регіону до забезпечення та гарантування отримання прибутку, розвиток підприємництва та ринкових відносин, наявність відповідних перевагах та ресурсів, прозорість дозволів та нагляду за веденням бізнесу на регіональному рівні.

Інвестиції та інновації сприяють формуванню цілісного економічного середовища, формування нового суспільства, забезпеченість інформацією та комп'ютеризації суспільного життя, організації нових інвестиційно-інноваційних систем у всіх сферах діяльності. Загальною рисою, що характеризує ці сфери діяльності з точки зору наявності взаємозв'язків, є позитивний вплив на динаміку росту економіки регіону. При цьому інноваційна діяльність регіону прямо чи опосередковано пов'язана з інвестиційною діяльністю і має спільну мету – одержання прибутку, а на регіональному рівні – підвищення конкурентоспроможності регіону. Створення інноваційної переваги неможливо без її комерціалізації, що означає виведення результату ідеї на ринок і отримання економічного прибутку. На нашу думку, нині ключовими конкурентними перевагами є інвестиційно-інноваційна, яка є новітнім методом підвищення конкурентоспроможності регіону і подальшого довготривалого утримання цих позицій.

Конкурентною перевагою для регіональної конкурентоспроможності є все, що надає регіону можливість у даний момент часу отримувати кращі конкурентні позиції та утримувати їх упродовж певного часу при наявних конкурентах.

Багато дослідників цієї проблематики розглядають групи споживачів у рамках спрямованої конкуренції, за які конкурують регіони та міста. Нами було також сформовано комплекс основних напрямів на сьогоднішній день регіонального напрямку конкуренції.

Основні ресурси, за які конкурують регіони:

1. Люди (населення, кваліфікаційні мігранти, туристи, спеціалісти).
2. Підприємства (малий та середній бізнес, великий бізнес у вигляді регіональних корпорацій, суб'єкти господарювання різноманітних сфер діяльності).
3. Капітал і фінансові ресурси (інвестиції, кредити, позики, капіталовкладення).
4. Інновації (науковий потенціал, розробки, патенти, заходи удосконалення).
5. Управління чи філії міжнародних організацій, державних чи суспільних (штаб-квартири, посольства).
6. Місце проведення заходів (конференцій, святкувань, фестивалів, спортивних змагань, олімпіад).

Враховуючи кожен із цих груп потреб зі своїми особливостями і специфічними інтересами, можна стверджувати, що регіону варто розвивати широкий спектр конкурентних переваг та конкурентопривабливості.

Вивчаючи класифікація конкурентних ресурсів та переваг, варто дослідити і негативні явища, що зменшують регіональну привабливість. Економічні – заборонена законами України підприємницька діяльність щодо виготовлення, реалізації та зберігання кон-

кретних товарів (зброя, наркотичні засоби, хімікати, людські органи, митна контрабанда тощо). Розвиток недобросовісної конкуренції між суб'єктами господарювання, у тому числі доведення до банкрутства, рейдерство. Регіон своїми вчинками або їх відсутністю може призвести до розвитку тіньового ринку. Суспільні – збільшення кількості вчинення злочинів в регіоні проти здоров'я людини, майна людини, гідності, волевиявлення, свободи слова тощо. Управлінські – правовий нігілізм всіх учасників господарюючих відносин, бюрократичні штучні ускладнення, корупція, хабарництво управлінців, не прозорості оподаткування, сприяння ухиляння від податків. Екологічні – недотримання гармонійного існування екосфери та суспільства призводить до збільшення забруднення регіону, природних катаклізмів, паводків, селів, забруднення питної води, повітря, землі, що в кінцевому результаті призводить до загрози життю людини чи всього населення. Потурання на порушення екологічних норм при підприємницької діяльності, та інше. Своєчасне ліквідування екологічних криз чи їх попередження призводить до менших капіталовитрат у майбутньому для регіону, а також підвищення привабливості регіону. Регіонам з вищепереліченими ознаками необхідно переорієнтувати на інші конкурентні напрями та ліквідувати негативні потенціали, це завжди супроводжується соціально-економічними ризиками.

Висновки. Формування стратегії зі збільшення класифікації конкурентних переваг регіону підвищує маневруваність регіону в досягненні цілі – підвищення та утримання конкурентоспроможності регіону. Саме управління конкурентоспроможністю регіону є інструмен-

том, що об'єднує ресурси, потенціал, фактори впливу при ефективних рішеннях досягається регіональний розвиток.

Вивчаючи регіональні переваги, важливо не тільки розкрити суть цього поняття, але й ідентифікацію фактори впливу на їх напрям, джерело формування. Фактори впливають на всі складові регіональної конкурентоспроможності з різним ступенем та часом впливу, а, відповідно, потребує подальшого докладного вивчення. Нині у вирішенні проблеми конкурентоспроможності регіону формування нових джерел конкурентних переваг займає важливе місце, оскільки вони визначають стратегію регіонального розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. ; под ред. В.Д. Щетинина. – М. : Международные отношения, 2004. – 896 с.
2. Фатхутдинов Р.А. Стратегическая конкурентоспособность : учебник / Р.А. Фатхутдинов. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2005. – 504 с.
3. Андреев А.В. Основы региональной экономики : учебное пособие / А.А. Андреев, Л.М. Борисова, Э.В. Плучевская. – М. : КНОРУС, 2007. – 336 с.
4. Иванов Ю.Б., Орлов П.А., Иванова О.Ю. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток : монографія. – Х. : ІНЖЕК, 2008. – 352 с.
5. Дегтярьова І.О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону / І.О. Дегтярьова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf.
6. Отенко І.П. Управління конкурентними перевагами підприємства : [наук. вид.] / І.П. Отенко. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 212 с.